

KARNAVALİZM, SOKRATİK DİYALOG, MENİPPUSÇU HİCİV VE *EREWHON*



CARNIVALISM, SOCRATIC DIALOGUE, MENIPPEAN SATIRE AND EREWHON

Tuncer YILMAZ*

ÖZ: Edebiyat ve kültürel çalışmalar ele alındığında, edebi türlerin arasındaki sınırların bulanıklaştığı ve bunların giderek birbirine yaklaştığı, dahası kimi durumlarda birbirine geçtiği görülür. Bu durumun izlerini Antik döneme kadar sürmek olasıdır. Geride bıraktığımız yüzyılın en önemli edebiyat kuramcılarında biri olarak kabul edilen Mikhail Bakhtin, roman türünün köklerini de antikiteye dayandırarak türün ortaya çıkmasında ve gelişmesinde karnavalın, Sokratik diyalogların ve en önemlisi de Menippusçu hicvin önemine değinir. Bu çalışmada, İngiliz yazar Samuel Butler'ın *Erewhon* adlı hiciv romanında Menippusçu hicvin izleri aranacaktır.

Anahtar Kelimeler: Karnaval, Menippusçu Hiciv, Samuel Butler, *Erewhon*.

ABSTRACT: When literary and cultural studies are considered, it would be seen that the lines separating the genres have gradually blurred, leading them to get closer to each other and even intermingling. It is possible to trace this situation back to the antiquity. One of the most prominent literary theorists of the pervious century, Mikhail Bakhtin dates the roots of the novel back to the antiquity and stresses the importance of carnival, Socratic dialogue and particularly Menippean Satire in the emergence and the development of the genre. This study aims at exploring Menippean satire with specific reference to English author Samuel Butler's satirical novel, *Erewhon*.

Keywords: Carnival, Menippean Satire, Samuel Butler, *Erewhon*.

Giriş

Binlerce yıllık gelişimi içerisinde Batı kültürü birçok geleneğini antik döneme dayandırma eğilimi içerisinde olmuştur. Kültürün yadsınamaz bir parçası olan edebiyat da günümüzün birçok kavramını tanımlamak ve açıklamak için Klasik Yunan ve Roma dönemi metinlerine başvurmak ihtiyacı hisseder. Bu nedenle Klasik dönem metinleri, tarihsel gelişimi içerisinde Batı edebiyatının bir yol göstericisi olarak sürekli irdelenmiş ve bu metinler gerek taklit gerekse çeviri ve esinlenme yoluyla birçok kez kendilerine yeniden yer bulmuşlardır. Dahası, günümüzün bazı edebi türleri, her ne kadar Antik dönemde var olmasalar da tanımlarını ve yöntemlerini

* Dr. Öğretim Üyesi – Karadeniz Teknik Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatı Bölümü İngiliz Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı/Trabzon - tyilmaz@ktu.edu.tr



This article was checked by Turnitin.

yine bu döneme borçludurlar. Bu bağlamda, ünlü Rus düşünür ve edebiyatçı Mikhail Bakhtin, söyleşime dayandırdığı günümüz Batı romanını, Antik Yunanlı kinik düşünür Menippus'un öncüsü olduğu ve onun adıyla anılan Menippusçu hicvin bir devamı olduğunu ve bu türün yöntemlerini kullanarak geliştiğini savunur. Bu çalışma, Bakhtin'in bu savından hareketle, 19. yüzyıl İngiliz roman yazarlarından Samuel Butler'ın bir hiciv yapıtı olarak kabul edilen *Erewhon* adlı romanında Menippusçu hicvin izlerini sürmeye çalışacaktır.

Bir Hiciv yapıtının, macera romanı, hiciv, ütopyacılık, tartışmalı ve çözülememiş sorular ve söyleşimi (dialogism) bir araya getirdiği söylenebilir. Gerçekte ne bu türler, ne de bunların bir yapıtta bir arada sunulması yeni ve daha önce denenmemiş şeyler değildir ve hemen hepsinin kökenleri antikiteye dayanır. Bakhtin'e (2006) göre 19. yüzyıl hicvi ve macera romanı, kökeni oldukça eskilere dayanan çok daha güçlü ve farklı yönleri de gelişmiş olan bir geleneğin dallarından yalnızca biridir (105). Bakhtin, türlerin zaman içerisinde kuramsal ve tarihi gelişimi hakkında bazı noktalara dikkat çeker:

Doğası gereği bir edebi tür edebiyatın gelişimindeki en durağan "ebedi" eğilimleri yansıtır. Bir türde her zaman korunacak olan şeyler ölümsüz *arkaik* unsurlardır. Bu arkaik unsurlar da türün kendisini sürekli *yenilemesi* ya da başka bir deyişle çağa ayak uydurması yoluyla korunurlar. Bir edebi tür her zaman aynıdır, öyle değilse bile aynı anda hem eski hem de yenidir. Tür, edebiyatın gelişimi içerisinde her aşamada ve o türde her yeni bir yapıt ortaya çıkarıldığında yeniden doğar ve yenilenir. Bu, türün yaşamını sağlayan şeydir. Bu yolla, türün kalbinde saklı bulunan arkaik unsurlar ölmek şöyle dursun, sonsuza kadar yaşarlar, bu da onların kendilerini yenileme özelliği olduğu anlamına gelir. Her ne kadar bir edebi tür şimdi ve şu anda yaşıyor olsa da geçmişini ve köklerini daima *hatırlar* (Bakhtin, 2006: 106).

Klasik antikitenin sonlarında ve Helenizm döneminde birçok edebi tür ortaya çıkıp gelişmeye başlar (Bakhtin, 2006: s.106). Bu türler her ne kadar dışarıdan bakıldığında birbirinden farklı ve çeşitli görünseler de, özlerinde bir çeşit akrabalık bağı ile birbirlerine bağlıdırlar. Philip Holland, (1979) bu türlerin "ciddi" ve "yarı ciddi yarı şaka" olarak ikiye ayrıldığını söyler (36-37). Ona göre ciddi türler monoloğa dayalıdırlar; birleşik ve durağan bir söylem evreni olduğunu varsayarlar ya da bunu dayatırlar. Öte yandan yarı ciddi yarı gülünç türler diyaloglara dayalıdırlar; böyle bir birleşik evren olduğu düşüncesini reddederler. Trajedi ve epik gibi ciddi türler kapalı iken Menippusçu hiciv gibi söyleşime dayalı türler açıktırlar ve konuları derinlemesine incelerler. Ciddi türler insanı algılamaya ve anlamaya dayanırken Menippusçu türler insanın bilmeye ve kaderine hâkim olmaya yeteneği olmadığı düşüncesine dayanırlar. Herhangi bir tamamlanmış gerçeklik sistemine karşıdırlar ve buna alternatifler üretirler. Yarı ciddi yarı şaka türler edebi ve entelektüel Ortodoksluğa meydan okurlar ve bu meydan

okuma yalnızca onların düşünsel içeriğinde değil, yapılarında ve dillerinde de sezilir (Holland, 1979: 37).

Chris Humphrey'e (2001) göre Bakhtin, sözü edilen yarı ciddi yarı şaka edebi türlere örnek olarak Sokratik diyalogları, erken dönem biyografi ya da anı edebiyatını, kitapçık ve risaleleri, pastoral şiirleri, Menippusçu hicvi ve bunlara benzer başka türleri gösterir ve bunların bir takım ayırt edici özellikleri olduğunu vurgular. Ona göre bu özelliklerin birincisi ise bu türler her ne kadar çok ve çeşitli görünseler de hepsi *karnavalistik folklor* (carnivalistic folklore) ile olan derin bağları nedeniyle birbirlerine sıkı sıkıya bağlıdırlar. Türlerin bazıları bir dereceye kadar bu geleneğe bağlı iken bazıları da doğrudan sözlü karnavalistik folklor türlerinden gelirler (30).

1. Karnaval

Karnaval, gerçekte bir edebi görüngü olarak kabul edilmese de edebiyatın gelişimini ve türlerin oluşumunu oldukça etkilemiş olan ve temeli en ilkel toplumlara ve ilkel insanların davranış ve düşünce biçimlerine dayanan bir olgudur. Ayinsel değeri olan bağdaştırıcı bir şölendir. Bakhtin karnavalı sembolik ve duyumsal biçimlerin dili olarak tanımlar (Shepherd, 1993: xxii). Bu dil yoluyla da dünyanın karnaval anlamında algılanışı olası olur. Bu dil hiçbir zaman gerçek anlamda bilinen sözlü dillere çevrilemez, ancak kendisi ile duyumsal doğası gereği bir takım ortak noktaları bulunan sanatsal imgeler ortamına, başka bir deyişle edebi dile aktarılabilir. Karnavalın edebiyat diline olan bu aktarımına edebiyatın karnavallaştırılması (carnivalisation of literature) denir (Bakhtin, 2004: 250). Karnaval günümüz tiyatroları ya da sinemalarında olduğu gibi salonlarda yol gösteren ışıkların olmadığı, performansı gerçekleştirenlerle izleyenlerin birbirinden ayrılmadığı bir tür şölendir. Karnavalda herkes katılımcıdır ve yapılan eyleme katkıda bulunur. Karnaval ne seyredilen ne de sunulan bir gösteridir, katılımcıları onu *yaşarlar*. Bu yaşam da onun kuralları geçerli olduğu müddetçe sürer ve *karnavalistik yaşam* olarak adlandırılır. Çünkü karnavalistik yaşam süregelen rutinin dışına çıkmaktır. Yaşamın içinin dışına çevrilmesi ya da dünyanın öteki yüzü olarak adlandırılabilir (Bakhtin, 2004: 250-251).

Sıradan yaşamın düzen ve yapısını oluşturan her türlü kanun, kural, yasak ve kısıtlamalar karnaval süresince askıya alınır. Karnavalın ilk askıya aldığı kural ise bir bakıma toplumsal eşitsizliğin ve terörün nedeni sayılabilecek olan hiyerarşidir. Karnaval süresince insanlar arasında normal düzende var olan bütün ast üst ilişkisi ve mesafe dondurulur. Bu süre zarfında bütün insanlar arasında özgür ve yakın bir ilişki kurulur. Bu ilişkinin dünyanın karnaval olarak algılanışının en önemli unsurlarından bir tanesi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Gündelik yaşamlarında aşılması olası olmayan hiyerarşik engellerle birbirlerinden ayrılmış olan insanlar karnaval ortamında birbirleriyle özgür bir biçimde ilişki kurarlar. Köleler efendileri, gençler yaşlılar ile aynı masada, onlardan korkmadan ya da çekinmeden oturur yer içerler ve birbirleri hakkındaki düşüncelerini

özgürce söylerler. Öte yandan, Bakhtin'den sonra karnaval söylemi ile ilgilenen bazı edebiyat kuramcıları Bakhtin'in karnavalistik modelinin hiyerarşik düzenin üst seviyede görüldüğü Ortaçağ Avrupa'sı olduğunu savunurlar. Richard Schechner ise Bakhtin'in tehlikeli ve totaliter Stalinizm'in hüküm sürdüğü bir ortamda bu biçimde düşünüp yazmasının doğal olduğunu söyler. Ancak Riggio'ya göre günümüz dünyasında totaliter ve hiyerarşinin hüküm sürdüğü toplumların yerini demokratik, ya da en azından sözde demokratik toplumlar almışlardır ve zaten insanların başkalarıyla istedikleri gibi ilişki kurmak ve onlar hakkında düşündüklerini söylemek gibi sosyal hakları mevcuttur. Ancak yine de bu toplumlarda karnaval düzenlenmeye devam eder. Örneğin, tüm dünyanın ilgi ile izlediği Rio Karnavalı, New Orleans Mardi Grass ya da Trinidad ve Tobago karnavalı buna örnek olarak gösterilebilir. Bu noktada Schechner, zaten insanlar istedikleri gibi davranıp konuşabiliyorlarsa karnaval kime karşı düzenlenir ve hangi baskın otoriteye karşı bir rahatlama amacı güder sorularını ortaya atar. Ona göre bu sorunu çözenin en az iki farklı yolu vardır: birincisi sözde demokratik toplumlardaki *gerçek* güç denge ve ayarlamalarının neler olduklarını merak etmek, ikincisi ise karnavalı geçmişin totaliter ve hiyerarşik toplumlarına olmasa bile günümüzün 'demokrasi' adına baskı empoze eden rejimlerinde geçici demokratik illüzyonlar ve rahatlama sunan bir çeşit mizansen olarak algılayıp incelemektir (Schechner, 2004: 3).

Karnavalın ikinci önemli özelliği onun dış merkezliliğidir (eccentricity) (Jones, 2005: 97). Buna göre karnavalın rahat ortamında insanlar her türlü korkudan, baskıdan ve hiyerarşik katmandan uzak bir biçimde istedikleri davranışı sergileyebilir, istediği söylemleri ortaya atabilir ve istedikleri jestlerde bulunabilirler. Böyle bir durum ise insanların yaşadıkları baskıcı ortamda takındıkları maskeler ve rollerden çıkıp kendileri gibi davranmalarına, gizli yönlerini ortaya çıkarmalarına ve kendilerini istedikleri gibi ifade etmelerine olanak sağlar (Bakhtin, 2004: 251). Bu nedenle dış merkezliliğin, dünyanın karnaval anlamında algılanışının en önemli unsurlarından biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Karnaval modelinin bir başka özelliği de onun birbirini tanımaya ve birbirine alışmaya (familiarization) olan katkısıdır. Karnaval boyunca her türlü düşünce, değer yargısı ve davranışın üzerinde özgür ve samimi bir davranış biçimi hüküm sürer. İnsanların karnaval dışındaki hiyerarşik dünyada kendilerine sakladıkları, dillendirmedikleri ve diğerlerinden uzak tuttukları ne varsa karnaval boyunca ortadan kalkar. Bu bağlamda karnaval kutsal ile dünyeviye, zengin ile fakiri, büyük ile küçüğü, akıllı ile akılsızı bir araya getirir, onları birleştirir ve aralarındaki mesafeyi ortadan kaldırır. Karnavalın dördüncü özelliği de bu konu ile ilgilidir. Kısaca dünyevileştirmek olarak adlandırılacak olan bu unsurda ise dini metinler ve sözler gibi kutsal olan, özel olan ne varsa küfür, aşağılama ve ayaklarının yere basmasını sağlama yoluyla dünyevileştirilir (Bakhtin, 2004: 251). Bu karnaval kategorileri de binlerce yıl boyunca edebiyatın içerisinde

kendisine yer bulmuş ve özellikle de insanların karnavalda karşılıklı iletişiminden doğan diyalog biçiminde kendisini göstererek düzyazı ve romanın gelişimine katkıda bulunmuştur. Yukarıda sözü edilen birbirini tanıma ve aşına olma özelliği epik ve trajik türlerin özelliklerinden olan mesafenin ve hiyerarşinin ortadan kalkmasına olanak sağlamıştır. Bu yolla yazar, olay örgüsünü kurgulayabilme, karakterlerine göre kendi pozisyonunu belirleyebilme gibi bir takım güçlere sahip olur; öte yandan epik ve trajedi gibi yüksek türlerde bu güçlerin hiçbirine sahip olabileme şansı yoktur.

Karnavalın ilk önceliği karnaval kralının iktidarı ile alay edip bunu takiben de onu tahtından indirmektir. Bu ritüel öyle ya da böyle bütün karnaval türlerinde gerçekleştirilir. Gerçekte, bu kralı tahtından indirme ayini dünyayı karnaval anlamında algılamamızın da özünü oluşturur: *yükselme ve değişimin, ölüm ve yeniden canlanmanın acıları* (Bakhtin, 2004: 251). Öyleyse karnaval her şeyin bozulup yeniden düzeltildiği zaman olarak adlandırılabilir. Bu bağlamda, Roberto Da Matta'ya (1991) göre karnaval bir tersine çevirme ritüelidir (31). Roy Rappaport ise bu ayinde süregelen yapının özelliklerinin lümpenleştirildiği ve hatta şiddete maruz bırakıldığını, küfrün teşvik edildiğini, karışıklık krallarının taçlandırıldığını savunur (Rappaport, 1999: 218).

Bakhtin'in hicvin kökeni saydığı yarı şaka yarı ciddi edebi türlerin belirleyici özelliklerine geri dönecek olursa, bunlardan birinin bu türlerin gerçeklikle olan ilişkileri olduğu söylenebilir. Bu türden yapıtların konuları, daha da önemlisi anlayıp değerlendirmeye çalıştıkları gerçeklik şimdi ve bugündür. Bu yapıtlar yoluyla antik edebiyatta ilk kez epik ve trajik mesafenin olmadığı, mitlerin ve efsanelerin mutlak geçmişinde değil yaşanmakta olan günde gerçekleşen ve gerçekte var olan çağdaş insanların öyküleri anlatılır. Bu türlerde mitolojik kahramanlar ve tarihsel figürler kasten ve üzerlerinde durularak çağdaştırılırlar ve açık uçlu şimdiki zamanda konuşurularak hareket ettirilirlar (Bakhtin, 2006: 108).

Türün ikinci özelliğine göre ise bu yapıtlar *efsanelere* dayanmazlar ve onların üzerlerine kurulmazlar, *bilinçli bir biçimde deneyimlere ve özgür icatlara* dayanırlar. Efsanelerle olan ilişkileri yalnızca onları eleştirmek ve onlar hakkında şüpheli yorumlar yapmaktır. Kısaca, bu noktada efsanelerden tamamen ayrılmış bir imge ortaya çıkar ve bu da edebi imgenin tarihindeki en büyük devrimlerden biridir (Bakhtin, 2006: 108).

Üçüncü ayırt edici özellik ise yarı şaka yarı ciddi türlerin çok biçimli ve çok sesli doğalarıdır. Epik, trajedi ya da lirik şiirin tekil biçimini ya da başka bir ifadeyle biçimsel birliğini reddederler. Yüksek ve alçak anlatıyı, ciddi ve komiği birbirine karıştırarak çok tonlu ve çok sesli bir anlatı biçimi meydana getirirler. Bu yapıtlarda mektuplar, el yazmaları, sözlü edebiyattan süregelen diyaloglar, ciddi edebi türlerin parodileri, bunların yeniden yorumlamaları, şiirsel olan ve olmayan konuşma türlerinin karışımları, yaşayan diyalektler ve jargonlar gibi birçok farklı edebi tür ve biçim bir

araya getirilir. Sunan sözcüklerin yanı sıra sunulan sözcükler de ortaya çıkar ve bu çift sesli sözcükler belli türlerde en önemli rolü oynarlar (Bakhtin, 2006: 108). Örneğin, hicivde yüzeysel anlam ile derin anlam katmanları arasında oluşan farklılıklar bu çift sesli sözcükler yoluyla oluşturulabilir. *Güliver'in Serüvenleri*'nde olduğu gibi görünürde fantastik öykülerden söz eden bir anlatı aslında çok daha derin ve gerçekçi bir anlam taşıyabilir.

2. Sokratik Diyalog ve Menippusçu Hiciv

Yarı şaka yarı ciddi türlerin hemen hepsinin paylaştığı bu ortak özellikler gelecekte ortaya çıkacak olan Batı romanının temelini oluşturur. Ancak bu türlerden ikisi roman açısından ayrıca önemlidir: *Sokratik diyaloglar* ve *Menippusçu hiciv*. Sokratik diyalog hem çok özel, hem de ortaya çıktığı dönemde yaygın bir biçime kullanılmış olan bir türdür. Platon, Xenophon, Öklid, Glaucon ve daha birçok yazar ve düşünür tarafından kullanıldıkları bilinmektedir. Öte yandan, ancak Platon ve Xenophon'un yazdığı diyaloglar günümüze kadar ulaşabilmişlerdir, diğerleri hakkında ya çok kısa parçalar ya da yalnızca var olduklarına dair söylentiler bulunmaktadır.

Myles Burnyeat'a göre Sokratik diyalog hem felsefe, hem de ahlâkbilimin öğretilmesi için uygun bir yöntemdir (Burnyeat, 1990: 97). Caryl Emerson ise Sokratik diyalogun özünü şöyle açıklar:

... ve rota şu biçimde gelişir: alçak gönüllülükle, el altından, adım adım, seni *kendi* sistemimin bir parçası haline getiririm. Başlangıçta güçlü olan taraf sensen, o zaman bir yandan seni överek yatıştırırken öbür yandan seni yutarım. Yöntemim içine seni durduracak her şeyi alacak kadar büyüktür, yine de senin doğrularını da kendi özel yorumlamalarımla onun içine alırım. Dünyada her zaman sorgulayanlar vardır; stilleri güç, sürekli, göz korkutucu, birçok tuzak soruyla, öngörülen karşı çıkmalarla doludur; dinleyicinin ön yargılarıyla ve bilgisindeki boşluklarla oynarlar. Bu özelliklerin tamamı Sokratik diyaloglarda standarttır (Emerson, 2004: 103).

Bakhtin'e göre ise Sokratik diyalog belagat ile ilgili bir edebi tür değildir. Folk-karnavalistik bir temelden gelişir ve dünyanın karnaval anlamında algılanışından beslenir. Bu beslenmede sözlü edebiyatın rolü yadsınamaz (Bakhtin, 2006: 109). Kısaca özetlemek gerekirse Sokratik diyalog düşünürlerin ya da edebiyatçıların değil, yüzyıllar boyu süregelen ve çoğu sözlü olan halk edebiyatının bir ürünü olarak görülebilir. Sokratik diyalog başlarda neredeyse bir tür anı edebiyatı gibidir. Sokrates'in katıldığı gerçek konuşmaların birer hatırlatması ya da bunlardan hatırlanan kadarının suretlerinin çıkarılmasından ibarettir. Ancak sonraları bu türle ilgilenen yazarların özgür ve yaratıcı tutumları, türü tarihin ve anıların sınırlandırmalarından tamamen koparır; yalnızca yukarıda da sözü edilen yöntemlerle bir gerçeğe diyalog yöntemi ile ulaşmak ve onu bir öykü ile

bezemek kuralına bağlı kalırlar. Platon'un diyalogları bu özgürce yaratılmış türe en güzel örnekler olarak verilebilir.

Türün temelinde insanın gerçeklik hakkında diyalog biçimindeki düşünce yapısı yatar. Diyalog biçimindeki düşünce yapısı ifadesi ile gerçeği bir biçimde hazır bulan monologizme karşı çıkılır. Buna göre gerçeklik bir insanın kafasının içinde birdenbire oluşuveren bir durum olamaz, ancak birlikte çalışarak gerçeği araştıran insanlar arasında ve karşılıklı diyalog yöntemiyle geliştirilip sorgulanarak ortaya çıkarılabilir. Sokratik diyalogun kullandığı iki temel öge vardır: bunlardan birincisi "syncrisis" (karşılaştırma), diğeri ise "anacrisis" (sözün sözle provoke edilmesi) tir. Syncrisis, belirli bir nesne hakkında birbirinden farklı bakış açılarının bir araya getirilmesi olarak açıklanabilir (Kennedy, 2003: 162). Sokratik diyalogun kendi doğası gereği ortaya çıkan bu karşılaştırma tür için de oldukça önemlidir. Anacrisis ise konuşulan kişinin sözcüklerinin toparlanıp onun tahrik edilmesi yoluyla onu düşüncelerini ifade etmeye zorlamak ve bunu da doğrudan yapmasını sağlamak için kullanılan bir araçtır (Nielsen, 2002: 5). Kısaca, insanları konuşmaya zorlamak olduğu söylenebilir. Bakhtine'e göre Sokrates anacrisis'in en büyük ustalarından birisidir ve insanları konuşmaları için nasıl zorlaması gerektiğini çok iyi bilir (Bakhtin, 2006: 110).

Sokratik diyalogun kahramanları ideologlar ya da kuramcılardır. Başlıca ideolog Sokrates'in kendisi olsa da, karşı karşıya geldiği diğerleri de yine ideologlardır. Bunlar arasında Sokrates'in öğrencileri, Sofistler, ya da istekleri tarafından konuşmaya çekilen sade insanlar sayılabilir. Yine Bakhtin'e göre, Batı edebiyatına kahraman-ideolog kavramını ilk kez Sokratik diyaloglar sokmuştur (Bakhtin, 2006: 111). Sokratik diyalogun bir başka özelliği de tartışılmakta olan düşünce ile onu ortaya atan kişi arasında organik bir bağlantı kurulması ve ikisinin birbiriyle ilişkilendirilmesidir. Bir düşüncenin doğruluğunun diyaloglar yoluyla sınanması, aynı zamanda onu sunan kimsenin de sınanması anlamına gelir.

Yarı şaka yarı ciddi türlerden romanın gelişimi açısından dikkate değer olan ikinci ve daha önemli edebi tür ise Menippusçu hicivdir. Adını İ. Ö. 3. yüzyılda yaşadığı düşünülen ünlü Kinik düşünür Gadaralı Menippus'tan alan tür diğer ciddi türlerle alay etmek, olayların yönünü değiştirmek ve onları abartmak, düz yazı ve şiiri bir arada kullanmak gibi bir takım temel özellikleriyle diğer türlerden ayrılır. Menippus'tan sonra tür Batı edebiyatında bir daha hiç yok olmamak üzere yerleşir. Bu türün örneklerini erken dönem Hıristiyan edebiyatı, Bizans dönemi edebiyatı, Ortaçağ Avrupa edebiyatı, Rönesans, hatta modern çağ ve günümüzde bile görmek olasıdır. Birçok eleştirmen tarafından karnaval edebiyatının bir türü ya da karnavallaştırılmış bir tür olarak adlandırılan ve alışılmadık bir biçimde esnek ve değişken olan Menippusçu hiciv, zaman içerisinde diğer türlerin de içerisine işler ve Batı edebiyatlarının gelişmesinde oldukça önemli bir rol

oynar. Menippusçu hiciv dünyanın karnaval anlamda algılanışı ya da edebiyatta karnaval imgesi açısından büyük önem taşır.

Menippusçu hicvin 20. yüzyıldaki en önemli kuramcılarında biri olan ve onu romanın gelişimine öncülük eden en önemli türler arasında gösteren Northrop Frye, ilk kez 1957 yılında yayımlanan *Anatomy of Criticism* adlı yapıtında türü açıklayıp tanımlayana kadar, binlerce üniversite profesöründen bir tanesinin bile Menippusçu hicvin ne olduğunu bilmediklerini iddia eder. Ona göre, kendisi bu tanımlı yaptıktan sonra ise ancak iki ya da üç kişi anlayabilmiştir (Frye'in Eugene P. Kirk'e yazdığı bir mektuptan). Frye türü aşağıdaki gibi tanımlar:

Menippusçu hiciv insanlarla, zihinsel tutumlarla ilgilendiğinden daha az ilgilenir. Ukalalar, bağınaz insanlar, sabit fikirli, ateşli, açgözlü insanlar ve her türden yeteneksiz profesyonel kimseler toplumsal davranışlarından bağımsız olarak meslekleri ile ilgili ele alınırlar. Böylece Menippusçu hiciv soyut düşünceler ve kuramları ele alarak karakter gelişimi daha yapay olan romandan ayrılır ve insanları temsil ettikleri düşüncelerin sözcüleri olarak sunar. Yine de bu noktada keskin çizgiler çizilemez... roman yazarı kötülük ve düşkünlükleri toplumsal hastalıklar olarak görür, ancak Menippusçu hiciv yazarı bunları zihinsel rahatsızlıklar... olarak görür (Frye, 1971: 309).

Howard Weinbrot'a göre Frye'in tanımını yaptığı Menippusçu hiciv bir roman türü olmaktan çok entelektüel ve betimleyici bir türdür ve geleneksel anlatı türlerinden "ciddi farklılıklar" gösterir (Weinbrot, 2005: 11).

M. H. Abrams ise Menippusçu hicvi "gevşek bir öyküleme ile birbirine bağlanan karmaşık bir tür olarak" (Abrams, 1993: 188) tanımlar. Roma dönemi ciddi hicvinde her zaman göz önünde bulundurulmuş ideal normlar Menippusçu hicivde pek dikkate değer bulunmaz (Blanchard, 1995: 11). Bu bağlamda Menippusçu hiciv belirli bir biçime sahip değildir, durağan estetik kategorileri reddeder ve türe özgü sınırlamaları ihlal eder. Olasılıkla bu nedenlerden dolayı tarih boyunca, özellikle de Roma döneminde Menippusçu hiciv bir edebi tür olarak daima göz ardı edilir. Bu bağlamda türün kesin bir tanımını yapmak da zorlaşır. Öte yandan Menippusçu hicvin belirli hatlarla çizilmiş bir tanımının olmaması onun belirleyici özelliklerinden biri halini alır.

Türün bir diğer belirleyici özelliği ise paradoks ve ironi kullanımınıdır. Paradoks, Menippusçu hicvin en temel tanımlarında biri olan "ciddi konuları güldürerek ve fazla umursamadan anlatmak" (Holland, 1979: 34) ile birleştğinde gerçek anlamını kazanabilir. Zira, Menippusçu hiciv yazarları en ciddi düşünsel sorunlar üzerine gülünç meselelere eğilir gibi eğilirler ve vurgulamak istediklerini bu biçimde anlatırlar. İroni ise her ne kadar zaman zaman hiciv ile eş anlamlı ya da birbirinin yerine kullanılmışsa da, gerçekte aynı anlama gelmezler. İroni de tıpkı parodi, burlesk, abartı ya

da analogi gibi hicvin kullandığı sanatlardan biridir. Søren Kierkegaard ironiyi “sonsuz mutlak olumsuzluk” (Kierkegaard: 1989: 276) olarak niteler.

3. Menippusçu Hiciv ve *Erewhon*

19. yüzyıl İngiliz roman yazarı, ressam, müzisyen, fotoğrafçı, din adamı ve düşünürlerinden Samuel Butler da tıpkı Menippus gibi kendi dönemine aykırı bir yaşam sürer. 1835 yılında nesiller boyu din adamı yetiştiren bir ailenin ferdi olarak dünyaya gelen Butler, bütün eğitim yaşamını kendisi de bir din adamı olacak biçimde geçirerek mezun olur. Ancak daha sonra din adamı olarak atanmayı beklediği sırada Hıristiyanlık ile ilgili ciddi şüphelere düşer ve bu işi yapmaktan vazgeçerek Yeni Zelanda’ya göç eder. Dahası, o dönemde yeni yayımlanmış olan Charles Darwin’in *Türlerin Kökeni* adlı yapıtını da okur ve bir Hıristiyan olarak gittiği Yeni Zelanda’dan dört yıl sonra bir evrimci olarak döner.

Erewhon, Butler’ın Yeni Zelanda’da yazmış olduğu evrim, din, eğitim, adalet gibi sorunsallar üzerine bazı denemelerini İngiltere’ye döndükten sonra bir araya getirip çok da sıkı olmayan bir olay örgüsü ve öykü ile birleştirerek sunduğu bir yarı-romandır. Asıl amacı Viktorya dönemi İngilteresi’ni hicvetmek olan Butler, bunu ütopya edebiyatının bazı yöntemlerini kullanarak yapar. Öyle ki, romanın adı olan *Erewhon* bile, İngilizce ’de ‘hiçbir yer’ anlamına gelen ‘nowhere’in yanlış da olsa tersten yazılışındır. Romanda İngiltere’ye doğrudan saldırmayı tercih etmeyen Butler, hayali bir ülke olan *Erewhon*’u kurar ve romanın baş kişisi olan Higgs’in bu ülkedeki serüvenini okura aktarır. Butler bunu o kadar akıllıca yapar ki, İngiliz Kilisesi *Erewhon*’un Bankalarına, İngiliz Hastaneleri *Erewhon*’un hapishanelerine ve İngiliz suçlular *Erewhon*’un değerli kişilerine dönüşür. Bu bağlamda, tıpkı Menippusçu hiciv gibi, *Erewhon* da türlerin ve metinlerin iç içe geçtiği sıra dışı bir yapıt biçimini alır.

Mikhail Bakhtin, Menippusçu hicvin belli başlı karakteristik özelliklerini başlıklar altında toplar. Ona göre göre Sokratik diyalog ile karşılaştırıldığında Menippusçu hicivde komik unsurlar çok daha fazla yer alırlar (Bakhtin, 2006: 114). Keith Booker Menippusçu hicivde komedi unsurlarının bulunmasının oldukça önemli olduğunu, dahası bu komedinin türün karnavalistik doğasından kaynaklandığını savunur (Booker, 1995: 143). José Suárez de Menippusçu hicivde komedi unsurlarının önemine dikkati çeker ve bu unsurların güçlü bir biçimde görülen ve sessiz bir biçimde var olan arasında gidip geldiğini söyler. Örneğin *Don Kişot*’un ilk kitabında komedi oldukça ön plandayken ikincisinde oldukça azalır (Suárez, 1993: 73).

Menippusçu hicvin Sokratik diyalogdan diğer bir farkı, Sokratik diyalogun belirleyici özelliklerinden olan tarih ve anı edebiyatına bağlılığın ve bunun getirdiği sınırlamaların Menippusçu hicivde bulunmayışındır. Bu bağlamda türün belirleyici özelliklerinden biri *olay örgüsü ve düşünsel keşiflerde sıra dışı özgürlüğüdür* (Bakhtin, 2006: 114). Menippusçu hicvin

karakterlerinin de tarihten ya da efsanelerden alınan Diogenes ve Menippus gibi kahramanlar olması türün doğası için bir engel ya da tehdit oluşturmaz. Ona göre dünya edebiyatının tamamında Menippusçu hicivden daha özgür ve daha fantastik bir tür yoktur.

Türün önemli bir başka özelliği de onun macerayı ve fantastik olayları cesurca ve sınırsız bir biçimde kullanma güdüsünün ideolojik ve düşünsel bir amaca hizmet etmek için oldukça değerli olmasıdır. Felsefi bir düşüncüyü, bir söylemi ya da bir gerçeği kıskırtmak ve test etmek için sıra dışı durumlar yaratır ve bunların içerisine kendi gerçekliğini arayan akli başında bir adamı yerleştirir. Samuel Butler *Erewhon*'da evrim kuramının gerçekliğini tartışmak için hayvan hakları ve bitki hakları ile ilgili iki bölüm yazar. Buna göre hayvanlar ve bitkiler de insanlarla hemen hemen aynı haklara sahip olurlar. Bunun bir sonucu olarak da örneğin nasıl bir insanı öldürüp etini yemek yasak ve suç ise bir hayvanı öldürüp etini yemek de aynı derecede suçtur. Çünkü bu biçimde vahşi bir cinayet ancak hayvanların yapacağı bir şeydir ve bunu bir insanın yapması evrimin geriye doğru işleyerek insanın iyiye doğru değil kötüye doğru evrimleşmesi anlamına gelir (Butler, 1970: 163). Benzer bir biçimde, bir yumurtayı nasıl olursa olsun yemek de canlı bir tavuğu öldürmekle eşdeğer sayılmaktadır (Butler, 1970: 164). Buna ek olarak, bitkiler de diğer canlılar gibi yaşama hakkına sahiptirler, bu nedenle doğal yollardan ölmediyse, örneğin bir elmayı dalından koparıp yemek suç teşkil eder. Elma ancak olgunlaşmış dalından kendiliğinden düşerse yenebilir. Bu durumda dahi elmayı yer yemez koçanı toprağa gömülmelidir, çünkü aksi takdirde tohumlarının yok olmasına neden olunacağı için 'çocuk katiliği' suçu işlenmiş sayılacaktır (Butler, 1970: 173). Kısaca insanlar, hayvanlar ve bitkiler ortak bir ataya sahiptirler ve hayvanlar ne kadar canlıysalar bitkiler de o kadar canlıdır. Dolayısıyla, Butler'a göre hayvanlar ve bitkiler akrabadır ve öyle görülmelidirler. Zaten bir kavak ya da bir gülün tohumu ile bir fare, fil ya da insanın tohumu arasında kimse kolay kolay bir fark bulamaz. Zaten bir tohum kendini atalarının yolunda bulursa kendisi de onlar gibi davranacak ve onlarla aynı organizmaya sahip olacaktır. Eğer tohum kendini biraz farklı bir durumda bulursa o da kendinde birtakım değişiklikler yapacaktır. Eğer şartları atalarınınkinden çok farklı olursa da adapte olma şansı bulamadan ölecektir. Hem hayvan, hem de bitki tohumları için aynı şey geçerlidir. Buna göre canlılar çevre şartlarına göre evrimleşirler ve atalarından aldıkları genetik kodları kendi bünyelerinde geleceğe taşırlar. Sonuç olarak, Butler'ın kendisinin de savunduğu evrim kuramını ve bunun gerçekliğini tartışmak için tamamen imgesel bir uzamda, yine imgesel karakterler yaratarak bunların ağzından birtakım düşüncelerini dile getirdiği söylenebilir. Bu durum Menippusçu hicvin doğasına da son derece uygundur.

Öte yandan, burada asıl önemli olan nokta gerçekliğin olumlu bir biçimde bedenselleştirilmesi değil, ondan sonrasının araştırılması, onun kıskırtılması ve en önemlisi onun sınanmasıdır. Menippusçu hicvin kahramanları bu amaç uğruna bir cennete yükselir, bir yerin dibine girer, ya

da sıra dışı ve gerçeküstü koşulların ve yaşam biçimlerinin var olduğu bilinmeyen fantastik diyarlarda gezinirler. Örneğin, Güliwer birbirinden gizemli ülkelere yolculuk ederken Diogenes kendisini pazarda köle olarak satar. Higgs ise kendini gerçekleştirmek adına önce İngiltere'den kalkıp dünyanın öteki ucundaki bir İngiliz kolonisine gider ve burada bir koyun çiftliğinde çalışmaya başlar (Butler, 1970: 121). Ardından, buradaki yaşamdan sıkılarak koloninin o ana kadar keşfedilmemiş yerlerini keşfetme isteği ile çiftlikten ayrılarak adanın yerlilerinden olan Chowbok ile yola koyulur (Butler, 1970: 26). İlk birkaç haftanın ardından Chowbok tarafından terkedilen Higgs, yalnız başına geçirdiği çok çetin bir yolculuktan sonra koloninin içlerinde, daha önceden kimsenin keşfetmemiş olduğu, ya da edenlerin geri dönmeyi başaramadığı Erewhon ülkesine ulaşır (Butler, 1970: 30-34). Higgs ile Erewhon halkı arasında ilk olarak fiziksel farklılıklar göze çarpar. Erewhon'a ulaştıktan sonra uyuya kalan Higgs, uyandığında karşısında ülkenin yerlileri olan iki kız ve beraberindeki birkaç erkeği görür:

Hem kızlar, hem de erkeklerin tenleri epey koyuydu, ancak Güney İtalyanlar ya da İspanyollardan çok da koyu değillerdi. Erkekler pantolon giymiyordu, ama neredeyse Cezayir'de gördüğüm Araplar gibi giyinmişlerdi. Oldukça iri yapıydılar ve kadınların güzel olduklarından daha az güçlü ve yakışıklı değildiler; yalnızca bu da değil, oldukça kibar ve iyi huyluydular... Onları en çok rengim şaşırtmışa benziyordu, çünkü sarı saçlarım, mavi gözlerim ve sağlıklı bir cildim vardı. Bütün bunların nasıl olduğunu anlayamıyorlardı; aynı zamanda giysilerim de onların çok ötesinde görünüyordu. Gözlerini üzerimde gezdiriyorlardı ve ne kadar çok bakarlarsa beni o kadar az tanıyor gibi görünüyorlardı (Butler, 1970: 44-45).

Daha sonraları Higgs, Erewhon'da onu hayatta tutan şeyin sarı saçları ve beyaz teni olduğunu itiraf eder. Eğer onu ilk başta öldürmemişlerse ya da mahkemede saate sahip olduğu için mahkum etmemişlerse bunun nedeni ülkenin Kralı dahil herkesin bu sarı saçlı garip yabancıyı kendi gözleri ile görmek istemesidir (Butler, 1970: 53). Higgs Erewhon halkını daha yakından tanıdıkça ilk başlarda sahip olduğu iyi izlenimler yerlerini giderek kötü olanlara ve şikâyetlere bırakır, bu nedenle bir ütopya gibi başlayan yapıt giderek bir distopyaya dönüşür. İlk başlarda burada bulunmaktan duyduğu memnuniyet ortadan kalkar ve insanların dış görünüşlerinden kişiliklerine, bitki örtüsünden hayvan cinslerine, dini inançlarından toplumsal kurum ve kuruluşlara kadar her şeyi sorgulamaya ve İngiltere'dekilerle karşılaştırmaya başlar. Bu insanlarla derinlerde hissettiği farklılık belki de dış görünüşünden çok daha fazladır. Erewhon halkının sahte ve ikiyüzlü gerçekliklerini sorgulayıp çürüterek ya da gülünçleştirerek kendi gerçekliklerine ulaşmaya, bunları haklı çıkarmaya, dahası da hicvin bir gereği olarak bunu okuruna aşılamaaya çalışır. Kendi gerçekliği yanında diğer bütün gerçeklikleri ya gülünç duruma düşürür ya da saçmalastırır. Okur gerçekten de Higgs'i en akli başında ve makul kişi olarak görür ve eğer romanda bir kişi ile özdeşleşecek ise bu kişinin Higgs olacağına karar verir.

Bütün bunlarda önemli olan kahramanın karakterinin değil aradığı gerçekliğin sınanmasıdır. Öte yandan, akıllı bir adamın sınanması aslında onun bu dünyadaki düşünsel pozisyonunun sınanması anlamına da gelebilir, ancak bunun dışında onun karakteri ile ilgili sınanacak başka bir durum olamaz. Bu durumda Menippusçu hicvin içeriğinin, uzam ister bu dünya, ister yerin altındaki dünya ya da Olympos olsun, idealar ve gerçekliklerin macerası olduğu söylenebilir (Bakhtin, 2006: 114-115). *Erewhon*'da ise, uzam dünyanın öteki ucundaki bir İngiliz kolonisidir ve sözü edilen macera İngiliz toplumunun kendi güncel gerçeklikleri ile *Erewhon* toplumunun imgesel gerçeklikleri arasında yaşanır. Bu durum bir anlamda hâlihazırda olan ile olması gereken, ya da olmaması gereken arasında verilen bir savaştır.

Bakhtin'in listesindeki bir başka madde de Menippusçu hicvin fantastik, sembolik, hatta mistik ve dini öğeleri, ham ve saf bir doğalcılıkla kusursuz bir biçimde birleştirebilme yeteneğidir. Gerçekliğin yeryüzündeki maceraları yollarda, randevu evlerinde, hırsızların sığınaklarında, tavernalarda, pazarlarda, hapishanelerde, vb. yer alır. Bu açıdan bakıldığında idea varoşlardan korkmaz. İdea'nın sahibi olan adam, kısaca akıllı adam da dünyevi kötülüklerden, ahlâk bozukluklarından, vahşilikten ve düşkünlükten korkmaz. Bu tür bir *varoş doğalcılığı* türün ilk örneklerinden bu yana varlığını sürdürür. Felsefi diyalogun, ağır sembol sistemlerinin, macera ve fantastiğin varoş doğalcılığı ile kurduğu bu kusursuz organik bağ Menippusçu hicvin en çarpıcı yönlerinden biridir ve bu özellik kendisini türün tarihi boyunca geçirdiği evrim sürecinde korumayı başararak günümüzde geldiği düzyazı ya da romanın diyalog biçimindeki yapısında da gösterir (Bakhtin, 2006: 115).

Erewhon'a geri dönecek olursak, Higgs'in de kendi gerçekliğini gerek koloninin gerekse *Erewhon*'un en çekilmez yerlerinde aradığı söylenebilir. Kahramanın bir koyun çiftliğinde koyun kırmakla başlayan öyküsü azgın nehirler, kayalıklar ve buzullarla baş ettikten sonra kendisini küçük bir *Erewhon* şehrinin hapishanesinde bulmasıyla devam eder.

Ve şimdi cesaretim beni ilk kez tamamen başarısız yapmıştı. Ne hiçbir arkadaşımın olduğu, ne de geleneklerini ve dilini bildiğim yabancı bir ülkede, beş parasız ve hapishanede olduğumu söylemek bile yeter. Yaşamım, çok az ortak yönüm olan insanların merhametine kalmıştı (Butler, 1970: 54).

Higgs burada oldukça zor günler geçirir. Çoğu zaman şehrin meraklı halkına bir sirk hayvanı gibi sergilenir (Butler, 1970: 58-59). Dahası, *Erewhon*'da hiç hoş karşılanmayan hastalık ve diğer güç durumlarla boğuşur. Öte yandan, bu koşullar altında dahi, sorgulamayı ve gerçekliğini aramayı bırakmaz; sağduyusunu ve sakinliğini her zaman korumayı başarır ve hapiste geçirdiği süreyi çok iyi değerlendirerek hem *Erewhon* halkını anlamaya başlar hem de hızlı bir biçimde dillerini öğrenmeyi başarır (Butler, 1970: 58).

Menippusçu hicivde keşif cesareti ve fantastik unsurlar sıra dışı düşünsel bir evrenselcilik ve dünyayı olası olan en geniş ölçekte algılayabilme yeteneği ile birleştirilir. *Erewhon*'da Higgs'in keşif cesareti ve maceracı ruhundan şüphe edilemez. Bununla birlikte, yukarıda sözü edilen unsurlar bir yana, *Erewhon*'un kendisi dahi fantastik bir imgedir. Samuel Butler'ın çağının düşünsel, bilimsel ve dini sorunlarına yakınlığı ve bu konularda ortaya attığı düşünceler göz önünde bulundurulduğunda dünyayı algılamadaki yeteneği ve gelecekle ilgili açık görüşlülüğü kolayca anlaşılabilir. Örneğin, *Erewhon*'da çağının en büyük tartışma konularından olan evrim kuramı üzerine değerlendirmeler yaparak, insanların ve makinaların evrimini karşılaştırması ve sonuç olarak makinaların insanlardan çok daha hızlı bir biçimde evrimleştiği için günün birinde tüm insan ırkına egemen olabilecek akla ve güce erişebileceklerini iddia etmesi; bunun sonucunda insanlığı bu tehlikeye karşı uarması özellikle kendi yaşadığı dönemde hayalperestlik ya da paronaya olarak görülebilir. Ancak günümüzde yapay zekâ çalışmaları ve makinaların gelişimi göz önünde bulundurulduğunda Butler'ın *Erewhon*'da ne denli bir ileri görüşe sahip olduğu daha iyi anlaşılabilir. Bu anlamda Menippusçu hiciv nihai soruların türüdür ve bu türde nihai düşünsel gerçekler sorgulanırlar (Bakhtin, 2006: 115). Sokratik diyalog ile karşılaştırıldığında, Menippusçu hiciv koşullarında düşünsel sorunların sunulma süreci belirgin bir biçimde değişiklik gösterir. Sorunlar olası olduğu kadar az akademik hale getirilir, karmaşık ve kapsamlı tartışma yöntemlerinden arındırılır ve geriye en yalın biçimiyle “nihai sorular” bırakılır.

Menippusçu hicvin düşünsel evrenselciliği ile ilgili olarak ortaya üç aşamalı bir yapı çıkar: yeryüzünden Olympos'a, oradan da yer altı dünyasına taşınan hareket ve diyalog biçimindeki karşılaştırma (syncrisis). Bu yapı Seneca'nın *Apolocolocytosis*'inde belirgin bir biçimde görülür. Bu yapıtta hem Olympos'un hem de yer altı dünyasının girişinde yer alan “eşik diyalogları” mevcuttur. Bu diyaloglar türün diğer özellikleri gibi yüzyıllarca kendilerini korumuş ve özellikle Ortaçağ ve Reform dönemi edebiyatında gerek ciddi, gerekse komik türler tarafından yaygın bir biçimde kullanılmışlardır. Dahası, Menippusçu hiciv yer altı dünyasına ayrı bir önem gösterir ve Rönesans döneminde, on yedinci ve on sekizinci yüzyıllarda yaygın olarak kullanılan “ölülerle konuşma” kavramı, türün bu özelliğinden kaynaklanır. Her ne kadar şiirsel bir dille yazılmış olsa da hem üç aşamalı yapıya hem de sözü edilen “eşik diyalogları” ve “ölülerle konuşma” özelliklerine sahip olması bakımından İtalyan şair Dante'nin *İlahi Komedya*'sı da türe uygunluk göstermektedir.

Türün bir başka özelliği de epik ve trajediden farklı olarak özel bir tür *deneyselci gerçeküstücülüğe* (experimental fantasticality) sahip olmasıdır. Bu durumda kahraman alışılmadık bir bakış açısından, örneğin yüksek bir yerden gözlemler yapar ve bunun sonucunda yaşamın gözlemlenen yönlerinin ölçüğünde köklü değişiklikler meydana gelir. Örneğin Varro'nun *Endymiones*'inde kahraman şehir yaşamını oldukça yüksek bir noktadan

gözlemler, ya da Lucian *Trips to the Moon* adlı hicvinde kanat takıp uçarak aya ve güneşe yolculuk eder ve oradan dünyayı gözlemleyerek kendi zamanının düşünürlerini ve politikacılarını hicveder (Lucian, 2007: 37-38). Benzer bir durum Erewhon'da Higgs için de geçerlidir. Erewhon halkı ile ilk izlenimlerini anlatırken, bunların Avrupalılar gibi yaşadıklarını, ancak onlardan en az altı ya da yedi yüzyıl geriden geldiklerini (Butler, 1970: 47) belirten Higgs daha sonra yargılanması sırasında bir müzeye götürülür ve bu müze yoluyla Erewhon'un tarihine bakma fırsatı bulur. Müzede birçok insan ve hayvan fosilini inceleyen Higgs, bir bölüme geldiğinde şaşkınlığını gizleyemez:

... odanın büyük bir kısmı her türden bozuk makina ile doluydu. ... buhar makinası parçaları vardı, her biri kırık ve paslıydılar; aralarında bir silindir ve piston, kırık bir volan ve onların yanında yerde yatan bir krank mili parçası gördüm. Yine, her ne kadar paslanmış ve eskimişse de tekerleklerinin özgün bir biçimde raylarda gitmek için tasarlandığı bir vagon gördüm. Gerçekte, günümüzün en gelişmiş icatlarının birçoğunun parçalarını görebiliyordum, ancak bunların her biri birkaç yüz yaşında gibiydiler...(Butler, 1970: 52-53)

Müzeyi görme fırsatı bulan Higgs, ilk bakışta çok ilkel bir toplum olduğunu düşündüğü Erewhon halkının geçmişine bulunduğu noktadan bakma fırsatı bulur ve Avrupa'da o zamanın şartlarında sahip olunan teknolojinin Erewhon'da yüzyıllar önceden var olduğunu şaşkınlıkla görür. Bu durum karşısında şaşkınlığını gizleme şansı yoktur. Ancak asıl ilginç olan şey, bütün bu makina parçalarının paslı, kırık dökük ve çalışmaz durumda olmalarıdır. Öyleyse burada olmalarının nedeni "eğitmek amacıyla değil, nefrettedir" (Butler, 1970: 53). Daha sonraları tanıştığı bir üniversite görevlisinden aldığı eski bir tarih kitabı, bu konudaki merakını gidermesine yardımcı olur. Buna göre, eskiden teknolojik açıdan son derece gelişmiş bir medeniyet olan Erewhon, bir devrim sonucu bundan vazgeçer. Toplumda makina yandaşları ve karşıtları arasında bir bölünme yaşanır. Bu bölünme sonrasında iç savaş çıkar ve toplumun hemen hemen yarısı bu savaşta yaşamını kaybeder. Savaşın sonunda makina karşıtları zafer kazanır ve toplumu her tür makinadan arındırmaya başlarlar. İlginç olan, bu savaş sırasında dahi makineleşme karşıtlarının bilinen ve geliştirilen bütün yeni savaş tekniklerini ve silahlarını kullanmış olmalarıdır. Bu savaşa ve makina karşıtlarının ellerine geçen her türlü makinayı yok etme çabalarına rağmen bu denli çok makina örneğinin yüzyıllar boyunca saklanmış olması Higgs'i oldukça şaşırtır. Higgs'in Erewhon'a ulaşmasından yaklaşık 200 yıl önce bütün savaş sona ermiş ve çılgınlar dışında yasaklanan icatların yeniden kullanılmasını isteyen kalmamıştır (Butler, 1970: 139-140). Romanda Higgs'in Erewhon'un geçmişini incelemek için bulduğu diğer fırsatlar ise eski bir kâhinin hayvan hakları hakkındaki düşünceleri (Butler, 1970: 163-167) ve Erewhonlu başka bir düşünürün bitki hakları üzerine yazmış olduğu kitaptır (butler, 1970: 168-174). Bu yolla Higgs, bir yandan Erewhon tarihi

üzerinde sözü edilen gözlemleri yaparken bir yandan da güncel konular hakkındaki görüşlerini bildirir.

Romanda Menippusçu hicvin bu yönünün kullanıldığı tek nokta ülkenin bugününden geçmişine bakmak değildir. Kahramanını dünyanın bilinmeyen bir noktasına konumlandıran Butler, buradan kendi ülkesi olan İngiltere'ye bakarak her iki ülkeyi toplumsal yaşam, din, gelenek ve görenekler bakımından karşılaştırır. Bunu yaparken amacı, ülkesinin yaşam biçimini ve değer yargılarını hicvetmektir. Bunu da kahramanına sıra dışı bir noktadan gözlemler yaptırmakla gerçekleştirir. Örneğin, izleyici olarak bulunduğu bir davada mahkemeyi betimlerken jürinin ve hakimnin, dahası bütün dava sürecinin Avrupa'dakilere benzediğini (Butler, 1970: 76) söyler. Aradaki en büyük fark belki de dava konusudur, çünkü yargılanan kimsenin suçu yakınlarının ölmesi ve kendisinin de vereme yakalanmasıdır. Bu, bir anlamda gerek İngiliz toplumsal değer yargılarının, gerekse adalet sisteminin hicvedilmesidir. Higgs, bir yandan başından talihsiz olaylar geçen insanların toplumdaki nasıl dışlandıklarına dikkat çekerken, bir yandan da adalet sistemini eleştirir. Dolandırıcılık, hırsızlık ve zimmete para geçirmek gibi büyük suçlar işleyen güçlü kişiler dava bile edilmezken, tek suçu bedenine iyi bakmamak olan güçsüz kişiler mahkemelerde en ağır cezalara çarptırılır. Bu bir anlamda doğada güçlü olanın hayatta kalması kuralının toplumsal yaşama da uygulanması olarak görülebilir.

Türün alışılmadık noktalar yaratıp buralardan gözlem yapmak ile ilgili özelliğinin romanda görülebileceği bir diğer örnek ise yapıtın sonunda elindeki farklı malzemeler yardımıyla bir sıcak hava balonu yapmayı başaran Higgs'in sevgilisi Arowhena ile birlikte bu balonun içinde ülkeden kaçmasının anlatıldığı bölümdür. Arowhena'yı ülkeden gizlice kaçırmayı planlayan ve onu önceden balonun sepetine gizleyen Higgs, Arowhena'nın yokluğu daha balon havalanmadan farkedilince yakalanmak korkusuyla acele bir biçimde balonu havalandırmayı başarır ve yükselmeye başlar:

Balon birden yukarı doğru fırladı, ancak ben o anda yer benden aşağı doğru düşmüş ve altımdaki boşlukta hızla batıyormuş gibi hissettim... Bir dakika daha geçse Arowhena'nın yokluğu fark edilecekti, ancak o dakika sona ermeden şehrin üzerinde o kadar yükselmişim ki artık hiçbir şey bana zarar veremezdi, geçen her saniyede hem şehir, hem de kalabalık giderek küçülüyor ve karmaşılaşıyordu (Butler, 1970: 178-179).

Menippusçu hiciv ile birlikte edebiyat sahnesine ilk kez ahlaki-psikolojik deneyellik çıkar: bu, insanın sıra dışı ahlaki ve ruhsal durumlarının, kısaca her türden deliliğin, bölünmüş kişiliğinin, sınırsız gündüz düşlerinin, alışılmadık rüyalarının ve çılgınlığın sınırlarındaki tutkularının, intiharının, vb. sunumudur. Rüyalar, hayaller ve delilik, kişinin epik ve trajik bütünlüğü kadar kaderini de yok eder ve o kişinin bünyesinde başka birinin ve onun yaşamının varlığını olası kılar. Rüyalar epik ve trajedide de sıklıkla görülseler de bunlarda kehanet ile ilgili, motive eden,

uyarıcı (kişiyi kaderinin ve karakterinin sınırlarından öteye götürmeden ya da onun kişisel bütünlüğünü bozmadan) türden rüyalar. Öte yandan, Menippusçu hicivde bu unsurlar insanın bütünlüğünü ve olgunlaşmış kişiliğini yok ederek kendi bölünmüş kişiliği ile diyalog kurmasını sağlar. Bu bağlamda, Varro'nun Menippusçu hicvin en belirgin örneklerinden biri olarak kabul edilen yapıtı *The Double Marcus* oldukça ilginçtir. Bu yapıtta komik unsurlar oldukça güçlüdür. Marcus mecazlar ve figürler üzerine bir yapıt yazmaya söz verir ancak sözünü tutmaz. Onun bilinci ya da ikizi sayılabilecek olan İkinci Marcus ise sürekli ona bu sözünü hatırlatır ve huzur vermez. Bu yüzden Birinci Marcus sözünü yerine getirmeye çalışır ancak bir türlü yoğunlaşamaz: Homeros'un şiirlerini okuyarak ya da kendisi bir takım şiirler yazarak sürekli kendisini meşgul eder. Varro bu iki Marcus (Marcus ve onun vicdanı) arasında geçen diyalogları mizahi bir dille anlatır. *Erewhon*'da ise Higgs ülkeye ulaşmadan hemen önce akıntıya kapıldığı bir nehirden kurtulduğunda ateş yakar ve bir yandan gıysilerini kurutmaya diğer yandan da ısınmaya çalışırken uykuya dalar.

Rüyamda patronumun koyun çiftliğine bir organ yerleştirilmişti; koyun çiftliği gözden kayboldu ve organ parlak bir ışık hüzmelerinin ortasında gittikçe büyümeye başladı ve sonunda adeta bir dağın yakasında kurulmuş altından bir şehre dönüştü, birbiri üstüne boru sıraları kayalıkların ve uçurumların üzerine üs tüste yerleştirilmiş gibiydi (Butler, 1970: 34-35).

Higgs bu rüyanın etkisinden kendisini kurtaramadan *Erewhon*'un hemen girişindeki korkunç heykellerle karşılaşır ve bir şok daha yaşar. Bu rüya Higgs için bir anlamda kehanet anlamı da taşıyabilirse de, bize göre gerçek dünya ile *Erewhon*'un distopik dünyası arasında bir çeşit geçişi ifade eder. Benzer bir biçimde, Higgs romanın sonunda *Erewhon*'dan kaçarken yükselen balonun içinde rüzgârın estiği yöne doğru kontrolsüz bir biçimde savrulurken yeniden uykuya dalar.

...rüyamda bir hızlı trenin içinde yolculuk ediyordum ve havanın korkunç bir biçimde buhar püskürten lokomotif motorlarının gürültüleri ile dolu olduğu bir tren istasyonuna ulaşıyorduk; korkuyla ve tedirginlikle uyandım, ancak uyanık olduğum halde cayırtılar ve çarpma sesleri devam ediyor ve beni gerçek olduklarına inanmam için zorluyorlardı. Ne olduklarını bilmiyorum ama giderek güçsüzleştiler ve bir süre sonra yok oldular (Butler, 1970: 180).

Bu rüyanın ardından açık denizin ortasında olduklarını fark eden Higgs ve Arowhena bir süre sonra balonun içerisindeki havanın soğumasıyla alçalmaya başlarlar ve en sonunda okyanusa inerler. Daha sonra da yakınlarından geçen bir İtalyan gemisinin kendilerini fark etmesiyle kurtulmayı başararak İngiltere'ye dönerler. Higgs'in *Erewhon*'a ulaşmadan hemen önce ve oradan kaçışından hemen sonra gördüğü bu iki rüya, önce onun gerçek dünyadan *Erewhon*'un ütöpik dünyasına, ardından da bu dünyadan yeniden gerçek dünyaya geçişine olanak sağlayan bir çeşit ölüp

yeniden dirilme ritüeli olarak görülebilir. Ayrıca, Higgs'in rüyasında gördüğü hızlı tren ve istasyonda duyduğu makina sesleri Erewhon'un ilkel dünyasından 19. yüzyılın sanayi toplumuna dönüşün habercisi gibidir. Bu anlamda Higgs'in rüyaları epik ve dramatik çağrışımlar yapar.

Öte yandan, Barbara P. McCarthy Bakhtin'den yıllarca önce bu konuya değinir ancak farklı bir bakış açısına sahiptir. Ona göre, Menippusçu hicvin tarihinde dramatik diyalogları içerdiğine dair bir delil yoktur. Olasılıkla bunlar "didaktik denemeler" ya da birinci tekil ağızdan "öykülenmiş diyaloglardır" (McCarthy, 1936: 107). Weinbrot ise her ne kadar Bakhtin'in bu noktadaki değerlendirmelerini oldukça etkili, kıskırtıcı ve eğitici bulsa da Menippusçu hicivde diyalogların rolü hakkında şüpheli bir yaklaşıma sahiptir ve McCarthy'nin sözlerine katılır (Weinbrot, 2005: 14).

Menippusçu hicvin bir başka özelliği de skandal sahneler, aykırı tavırlar, uygunsuz konuşmalar ve davranışlar, kısaca her türlü genel davranış biçiminin ve sağlanmış düzenin ihlâlidir. Bu skandallar sanatsal yapıları gereği epik olaylardan ve trajik afetlerden keskin bir biçimde ayrılırlar. Öte yandan özlerinde komik atışmalar ve çıkarımlardan da farklıdırlar. Kısaca, Menippusçu hiciv ile birlikte diğer edebi türlere yabancı olan yeni bir sanatsal skandal ve afet türünün ortaya çıktığı söylenebilir. Skandallar ve tuhaflıklar dünyanın epik ve trajik bütünlüğünü bozarlar, düzende bir gedik oluştururlar ve sonuç olarak insan davranışlarını sınırlandıran kurulu normlar ve motivasyonlardan kurtararak serbest bırakırlar (Bakhtin, 2006: 117-118).

Menippusçu hiciv keskin zıtlıklarla ve çelişkili kombinasyonlarla doludur: namuslu metresler, akıllı adamın gerçek özgürlüğü ve aşağılık durumları, köleye dönüşen hükümdarlar, ahlâk düşkünlükleri ve arınmalar, lüks ve yoksulluk, soylu haydutlar, vb. Higgs de Erewhon'a ilk ulaştığında yakalanıp hapse girer ve burada hapishane görevlilerinden birinin kızı olan Yram (Mary'nin tersten yazılışı) ile çok yakın bir arkadaşlık kurar. Belki okurda uyandırmak istediği merak hissinden, belki de Viktorya döneminin sanatçılar üzerinde baskı oluşturan ikiyüzlü ahlâk anlayışının etkisinden, Butler Higgs ile Yram arasındaki ilişkinin içeriği konusunda detay vermekten kaçınır. Ancak Yram'ın Higgs'e birtakım hisler beslediği açıktır. Örneğin, Higgs hapisanede sergilenirken gelen kadın ziyaretçiler Yram'i her zaman kızdırır ya da kıskandırır (Butler, 1970: 56). Ancak aynı hisleri Higgs'in de beslediğini söylemek zordur, zira burdaki hapishaneden alınıp başkente götürülürken arkasından oldukça üzülen Yram'e ceketinin iki düğmesinden ve bir tutam saçtan başka bir şey bırakmaz (Butler, 1970: 61). Dahası, ona karşı üzüntüden başka bir his de beslemez. Zaten başkentte yanında kaldığı ailenin kızı olan Arowhena'ya aşık olarak onunla evlenir. Ancak sonraları, serinin ikinci kitabı olan *Erewhon Revisited*'da Higgs yeniden ülkeye döndüğünde hem kendisi hem de okur Yram'den bir oğlu olduğunu öğrenir. Ancak Yram bu sırrı herkesten saklar ve şehrin Belediye Başkanı ile evlenerek onurunu korumayı seçer (Butler, 1920: 45-51). Bu

anlamda Yram Bakhtin'in sözünü ettiği keskin zıtlıklardan birine örnek teşkil eder. Bir yandan hapishanede bulunan bir mahkûma kendini teslim ederken, öte yandan şehrin Belediye Başkanı'nın erdemli ve saygıdeğer eşi olur.

Menippusçu hiciv gidip gelmeler, yükselip alçalmalar, farklı ve uzak nesnelere beklenmedik bir biçimde bir araya gelmeleri gibi şeylerle oynamaya bayılır. Türün bir başka özelliği de *sosyal ütopya* unsurlarını sıklıkla kullanmasıdır. Bunlar bazen bilinmeyen diyarlara yapılan yolculuklar, bazen de bu yolculukların düşlenmesi biçiminde meydana gelir. Kimi durumlarda da Menippusçu hiciv bir ütopya romanının içerisinde gelişerek büyür. Ütopya unsuru türün diğer bütün unsurlarına organik bir biçimde bağlıdır (Bakhtin, 2006: 118). Bu bağlamda, *Erewhon*'un ütopya edebiyatına dair taşıdığı özellikler romanı Menippusçu hicve yakınlıştırır.

Menippusçu hicvin içerisinde kısa romanlar, mektuplar, söylevler, sempozyumlar ve bunlara benzer birçok tür yaygın bir biçimde kullanılır. Bunun yanında, zaman zaman düzyazı ve şiir biçimleri de bir arada kullanılır. Türün içine gömülü başka birçok türün bulunması beraberinde Menippusçu hicvin çok biçimli ve çok tonlu olması zorunluluğunu da getirir. Bakhtin bu durumu "heteroglossia" (Bakhtin, 2004b: 271) olarak adlandırır. Çok seslilik anlamına gelebilecek olan bu terim Bakhtin'in yapıtlarında aynı milli dilin merkezi kullanıcıları ile marjinal kullanıcıları arasında oluşan farklılıklar olarak ortaya çıkar. Romanda ise yazarın, anlatıcının ve karakterlerin aynı dili farklı biçimlerde kullanmaları sonucu ortaya çıkan çok seslilik durumu olarak açıklanabilir. Bu durum aynı zamanda Menippusçu hicvin diğer türlerin ve yapıtların özelliklerini ve içeriklerini ödünç aldığı bir çeşit metinlerarasılık olarak da görülebilir (Allen, 2000: 57). Bu türden ödünç almalar ve uyarlamalar türün ilk ortaya çıktığı Roma döneminden beri sıklıkla görülebilir. Örneğin, Menippusçu hicvin en önemli kurucularından olan Romalı şair Varro Homeros ve Aratus'tan bazen doğrudan alıntılarını, bazen de uyarlamaları yapıtlarında kullanır. Aynı biçimde, bir diğer Roma dönemi şairi olan Vergilius da Varro'dan alıntılar kullanır (Brodie, 2004: 309). Butler Menippusçu hicvin bu yönünü *Erewhon*'da da zaman zaman kullanır. Romanda Erewhon'un girişindeki korkunç heykellerin önünde duran Higgs, bir tür müzik sesi duyduğunu zanneder. Daha sonra bu sesin, heykellerin her biri farklı bir biçimde açık olan ağızlarından rüzgârın geçmesi ile ortaya çıkan uğultular olduğunu fark eder. Farklı sesler biçiminde bir araya gelen bu uğultular bir çeşit orkestrayı andırmaktadır. Yıllar sonra İngiltere'ye dönen Higgs, aynı müziği burada da duyunca hemen hatırlar (Butler, 1970: 41). Gerçekte, bu müzik ünlü besteci George Frideric Handel'in *Harpsichord* adlı bestesidir ve Butler bu bestenin notalarını olduğu gibi romana entegre eder (Butler, 1970: 42). Shrewsbury'de okurken ilk dinlediği andan itibaren yaşamının sonuna kadar Handel hayranı olan Butler, bestecinin eserlerini zaman zaman piyanoda çalar ve hatta onu andıran iki oratoryo yazmayı dener (Jones, 1919: 177). Benzer bir biçimde, romanın üç bölümünü oluşturan Makinalar Kitabı

(Butler, 1970: 141-162) isimli kısım ise 1863 yılında Yeni Zelanda'nın yerel gazetelerinden biri olan *The Press*'de "Darwin Among the Machines" adı altında yayımlanır. Bir başka örnekte ise Butler bitki hakları üzerine yazmış olduğu bölümde düz yazı biçiminde devam eden anlatının içine kendisine ait olan ancak eski bir Erehwon'lu kâhine ait olduğunu söylediği eski İngilizce ile yazılmış olan sekiz mısralık bir şiir yerleştirir:

Az günah işleyen kişi
Gerektiğinden fazla işlemiştir
Ancak hiç günah işlemeyen kişi
Çok şey öğrenmelidir
Yen ya da yenil
Ye ya da yen
Öl ya da öldür
İstedliğini seç (Butler, 1970: 173).

Bakhtin'e göre bu konuşma biçimleri ve dilin değişik karakterler tarafından değişik kullanımları romanın asıl gücünü oluşturan unsurlardır (Bakhtin, 2004b: 272). Kısaca, bir romanın anlatıcısı dili farklı bir biçimde kullanırken, roman karakterlerinin diyalogları aynı dili daha farklı bir biçimde kullanır. Bu farklı kullanımlar ve bunların arasında oluşan gerilim ve çatışmalar yalnızca dilbilimsel bir çeşitlilik değil, aynı zamanda romanın en zengin yönlerinden biridir. Bu noktadan hareketle Bakhtin'den ilham aldığını kabul eden Julia Kristeva ise terimi değiştirerek İngilizce'de "çok sesli" anlamına gelen "polyphonic" adını verir. Ona göre Menippusçu söylem Aristoculuğa karşı geliştirilmiştir. Çok sesli romanda kimlik, doğruluk, nedensellik ve tanım gibi ilkeler çiğnenerek bunların yerine analogi, ilgi, zıtlık ve bunlara bağlı olarak da diyalog ve Menippusçu çokanlamlılık getirilir (Kristeva, 1980: 85). Bu bağlamda, edebiyatın asıl malzemesi olan sözcükler arasında yeni bir tür ilişki kurulur ve bu ilişki sanatsal değer taşıyan düzyazıda diyalog biçiminin gelişmesi açısından oldukça önemlidir.

Türün bir başka önemli özelliği ise halihazırda olagelen güncel sorunlarla olan ilişkisi ve bunlara olan ilgisidir. Bu anlamda Menippusçu hiciv, kendi gününün ideolojik sorunlarını yansıtmaya bakımından, antik dönemde ortaya çıkmış olan bir tür gazetecilik gibidir. Lucian'ın hicivleri ele alındığında, bunların o dönemin çeşitli düşünsel, dini, ideolojik ve bilimsel ekolleri ile polemikler ve bunlara yöneltilen eleştiriler ile dolu olduğu görülebilir. Bu yapıtlar Lucian'ın çağdaşları olan ya da yakın zamanda ölmüş olan toplumsal figürlerle doludurlar. Kısaca, çağdaş yaşamın nabzını tutan bir yazarın güncesi gibidirler (Bakhtin, 2006: 115-118). Bu bağlamda, *Erehwon*'da hicvedilen konular da dini inançlar ve bunların uygulanışı, adalet ve eğitim sistemleri, aile yapısı ve aile içi uyumsuzluklar, evrim kuramı, sanayi devrimi ve makineleşme gibi Viktorya döneminin en güncel ve tartışmaya açık konularıdır. Butler romanda bir yandan yaşadığı dönemin

sorunlarını değerlendirirken öte yandan da bunlar hakkındaki düşüncelerini entelektüel bağlamda okurla paylaşır.

Sonuç

Menippusçu hicvin yukarıda sözü edilen özelliklerinin hepsinin birden bir yapıtta bulunması, bulunsalar bile hepsinin aynı oranda görülebilir olmaları oldukça zor bir durumdur. Ancak *Erewhon*, gerek bir hiciv, gerekse bir roman olması açısından bu özelliklerin birçoğunu belirgin bir biçimde taşır. Yapıt, binlerce yıl öncesinden miras aldığı kodları, 19. yüzyılın ikinci yarısında, roman türünün en yaygın olduğu dönemde, ortaya koyması açısından ayrıca önemlidir. Bu noktada, bir anlamda döneminin romanının gelişimine ve çeşitliliğine katkıda bulunduğu yadsınamaz.

Bakhtin'in roman türü ile ilgili kuramını benimseyenlerin yanında yerenerler, ya da eksik yönlerini ortaya koyanlar da olur. Kirk Freudenburg bunların türün anatomisini anlamak açısından kural koyucu maddeler değil yalnızca betimleyici maddeler olduklarını savunur. Ona göre hiçbir metin bu unsurların hepsini bir arada bulundurmaz (Freudenburg, 2005: 165). Weinbrot ise Bakhtin'in yöntemini tarihsel değil senkronik bulur. Ona göre yöntemin bu özelliği ise Bakhtin'i Menippusçu hicvin hiçbir zaman doğrulayamayacağı genellemeler yapmaya zorlar. Örneğin, bu senkronizm nedeniyle Bakhtin Bion, Menippus ve Varro'yu birbirine ilişkilendirmiştir. Gerçekte bu üç yazar 200 yıllık bir zaman dilimi ve antik Suriye'den Roma'ya uzanan bir coğrafyada yaşamışlardır ve bu kadar kolay bir biçimde birbirleriyle ilişkilendirilmelerinin yolu yoktur. Dahası, Frye Menippusçu hicvi romanın gelişmesinde etkili olan ve diğerleri ile aynı öneme sahip dört ana türden biri olarak tanımlarken Bakhtin onu diğer bütün türlerin üstünde tutar. Yine de Winbrot, türün etiketlenilmesi ve tanımlanabilmesi açısından Bakhtin'in çabası ve yönteminin asla yadsınamayacağını kabul eder (Weinbrot, 2005: 15). Öte yandan, Bakhtin'in yöntemini karşı konulamaz bulan eleştirmenlerin sayısı da azımsanamaz. F. Anne Payne, Bakhtin'i "vazgeçilemez" olarak tanımlar ve onun yöntemiyle Menippusçu hicvin total edebiyatın en uç örneklerini bile sınıflandırabileceğini savunur (Payne, 1981: xi). Garry Sherbert ise Menippusçu hicvin dilin ve onun anlamlandırma yeteneğinin sınırlarında gezindiğini söyler (Sherbert, 1996: xiii). Yine de, bizce türün özelliklerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve bir edebi tür olarak romanın gelişimine yaptığı katkılar açısından Bakhtin'in maddeleri oldukça değerlidir.

KAYNAKÇA

- ABRAMS, M. H. (1993). *A Glossary of Literary Terms*. Toronto: Harcourt Brace College Publishers.
- ALLEN, G. (2000). *Intertextuality: The New Critical Idiom*. London: Routledge.
- BAKHTIN, M. (2004a). Carnival and the Carnavalesque. John Storey, (Ed.). *Cultural Theory and Popular Culture: A Reader* (s. 246-255). Georgia: University of Georgia Press.

- BAKHTIN, M. (2004b). Discourse in the Novel. *The Dialogic Imagination*. Michael Holquist (Ed.). Austin: University of Texas Press.
- BAKHTIN, M. (2006). *Problems of Dostoyevsky's Poetics*. Caryl Emerson (Çev.) Minneapolis ve Londra: University of Minnesota Press.
- BLANCHARD, W. S. (1995). *Scholars' Beldham: Menippean Satire in the Renaissance*. Lewisburg: Bucknell University Press.
- BOOKER, M. K. (1995). *Flann O'Brien, Bakhtin, and Menippean Satire*. New York: Syracuse University Press.
- BRODIE, T. L. (2004). *The Birthing of the New Testament: The Intertextual Development of the New Testament Writings*. Sheffield: Sheffield Phoenix Press.
- BURNYEAT, M. (1990). *The Theaetetus of Plato*. M. J. Levett (Çev.). Indiana: Hackett Publishing.
- BUTLER, S. (1920) *Erewhon Revisited*, New York: E. P. Dutton&Company.
- BUTLER, S. (1970) *Erewhon, or Over the Range*, Londra: Penguin.
- DA MATTA, R. (1991). *Carnivals, Rogues and Heroes: An interpretation of the Brazilian Dilemma*. Notre Dame: University of Notre Dame Press.
- EMERSON, C. (2004). On the Generation that Squandered its Philosophers (Losev, Bakhtin, and Classical Thought as Equipment for Living). *Studies in Eastern European Thought*, 56 (2/3) 95-117.
- FREUDENBURG, K. (2005). *The Cambridge Companion to Roman Satire*. New York: Cambridge University Press.
- FRYE, N. (1971). *Anatomy of Criticism: Four Essays*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- HOLLAND, P. (1979). *Robert Burton's Anatomy of Melancholy and Menippean Satire, Humanist and English*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of London: Londra.
- HUMPHREY, C. (2001). *The Politics of Carnival: Festive Misrule in Medieval England*. Manchester: Manchester University Press.
- JONES, H. F. (1919). *Samuel Butler, Author of Erewhon (1835-1902): A Memoir*. II. Cilt. Londra: McMillan and Co..
- JONES, M. V. (2005). *Dostoyevsky After Bakhtin: Readings in Dostoyevsky's Fantastic Realism*, Cambridge: Cambridge University Press.
- KENNEDY, G. A. (2003). *Progymnasmata: Greek Textbooks of Prose Composition and Rhetoric*. Leiden: Society of Biblical Literature.
- KIERKEGAARD, S. (1989). *The Concept of Irony*. Howard V. Hong ve Edna H. Hong (Ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- KRISTEVA, J. (1980). *Desire in Language: A Semiotic Approach to Literature and Art*. Leon S. Roudiez (Ed.). New York: Columbia University Press.
- LUCIAN (2007). *Trips to the Moon*, Thomas Francklin (Çev.) Middlesex: Echo Library Publishing.

- MCCARTHY, B. P. (1936). The Form of Varro's Menippean satires. *The University of Missouri Studies: Philological Studies in Honour of Walter Miller*.
- NIELSEN, G. M. (2002). *The Norms of Answerability: Social Theory Between Bakhtin and Habermas*. Albany: State University of New York Press.
- PAYNE, F. A. (1981). *Chaucer and Menippean Satire*. Madison: University of Wisconsin Press.
- RAPPAPORT, R. A. (1999). *Ritual and Religion in the Making of Humanity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- SCHECHNER, R. (2004). Carnival (theory) after Bakhtin. Milla Cozart Riggio, (Ed.). *Carnival: Culture in Action, Trinidad Experience* (s. 3-12). New York: Routledge.
- SHEPHERD, D. G. (1993). Introduction: (Mis)Representing Bakhtin, *Critical Studies*. 3(2).
- SHERBERT, G. (1996). *Menippean Satire and the Poetics of Wit: Ideologies of Self-Consciousness in Dunton, D'Urfey, and Sterne*. New York: Peter Lang Publishing.
- SUÁREZ, J. I. (1993). *The Carnival Stage: Vincentine Comedy in Serio-Comic Mode*. Cranbury: Associated University Press.
- WEINBROT, H. D. (2005). *Menippean Satire Reconsidered: From Antiquity to Eighteenth Century*. Maryland: The Johns Hopkins University Press.